

Příběh jednoho kamene

Článek se zabývá nehtovitým škrabadlem, které bylo v roce 2009 nalezeno při poklesu vody na břehu Sečské přehrady (okr. Chrudim). Prostřednictvím fiktivního příběhu, jehož osou je toto škrabadlo, jsou zde popsány různé aspekty života mezolitických lovců a sběračů.

■ Dagmar FRANZEOVÁ
Marta MORAVCOVÁ
Katedra archeologie FF
Západočeské univerzity v Plzni

Každá kapitola je rozdělena na dvě části. Vedle již zmíněného příběhu to je část věnovaná archeologickým, etnoarcheologickým, environmentálním, popřípadě jiným datům, která dokládají popisované skutečnosti.

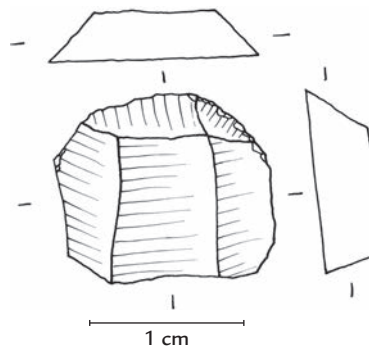
Nález artefaktu

Mlha sobotního zářijového rána se pomalu zvedala a kroky archeologa se ubíraly po břehu Sečské přehrady. Oči tékaly po písčitém břehu ze strany na stranu ve snaze najít to, proč sem, až do srdce Železných hor, vážil cestu. Voda se líně vlnila okolo padlého kmenu, když se v paprscích podzimního slunce něco matně zatřípytilo. Hbité prsty sevřely v ruce docela malý kousek kamene a jen úsměv naznačoval, že dnešní „lovecká“ výprava byla úspěšná. Po návratu do svého domovského muzea se zájmem v dlani otáčel nalezený kamenný artefakt a prohlížel si zasychající inkoust, kterým na něj před chvílí napsal inventární číslo. Myšlenky se mu začaly ubírat směrem do minulosti, před očima se otevírala krajina okolí Chrudimky v době před 8000 lety a malý kámen vyprávěl svůj příběh.

V roce 2009 bylo archeologem Regionálního muzea v Chrudimi J. Musilem při povrchové prospekci na břehu vodní nádrže Seč, ležící na řece Chrudimce (**Obr. 1**), nalezeno malé nehtovité škrabadlo vyrobené z tušimického křemence (délka: 10 mm, šířka: 13 mm, výška: 5 mm), datované do mezolitu (**Obr. 2**).

Cesta krajinou

Ruka s krátkými špinavými nehty opatrně odhrnovala bíločerné vrbové větévky a šedozelené oči kradmo pozorovaly pohyb v travnatém podrostu. Nenápadně zbarvená slepice sluky lesní se nic netušíc líně usadila ve svém hnízdě. Blížil se podvečer a náš lovec zvaný Jarao se musel poohlédnout po něčem k snědku. Vajíčka sluky byla vítanou pochoutkou. Chvilí přemýšlel, zda se pokusí ulovit i hnízdícího ptáka, když z lískových keřů hned vedle vzrostlých borovic s hlasitým funěním vyběhlo statné prase a v závěsu skupinka kvílících selátek. V tu ránu byla sluka ta tam, takže možnost ulovit kulaťoučkého opeřence vzala za své. Nu což, vytáhl nádobku z březové kůry, kterou měl prve hrozenou přes záda a do mechového lůžka, které v nádobce vytvořil, opatrně naskládal chladnoucí vajíčka. Pazourkovým nožikem obratně uřízl kus lýka z mladé větvičky, celou snůšku upevnil pomocí dalšího chomáče mechu a vydal se zpět k sídlišti. Cestou se ještě zastavil u nedalekých lískových keřů. Jejich oříšky však nebyly správně hnědé, a Jarao moc dobře věděl, že po takových nebývá dobře. Beztak ještě v tábořišti byla nějaká zásoba oříšků z minulého roku. Sehnul se tedy alespoň pro pár zralých malin a rychlým pohybem si je hodil do úst. Pozorujíc vábivě oranžové světlo na protějším kopci, které

■ **Obr. 2** Kresba nehtovitého škrabadla (10 × 13 × 5 mm), autor D. Franzeová

vydávala obě táborová ohniště, pomalu scházel po úzké udusané pěšince. Dole u ohybu řeky zahlédl jeleň na s laní, asi se přišli napít a Jarao si živě vybavil, jak před několika dny on a jeho druzi skolili statného jeleň na jen nedaleko odtud. Chlad nadcházejícího večera a láková představa tepla i plného žaludku ho donutily přidat do kroku, bezmyšlenkovitě mýjel stromy a keře podél cesty, aniž by vnímal náhlý pohyb ve svém okolí...

V předchozím odstavci byla prostřednictvím výpravy mezolitického lovce popsána krajina okolo řeky Chrudimky v době před více jak 8000 lety (období atlantiku). Počátkem holocénu začal díky relativně stabilnímu klimatu a oteplení probíhat proces zalesňování krajiny. Chladnomilná fauna se již

■ **Obr. 1** Letecký snímek okolí místa nálezu nehtovitého škrabadla (zdroj: mapový server www.cenia.cz)

v průběhu preboreálu stahovala směrem k severu, od jihu pak pozvolna vzrůstalo množství stromových porostů na úkor travnatých ploch, díky čemuž se snižovaly stavy stád býložravců (bovidů, koní), jejichž obživa byla na zatravněných pláních závislá, a naopak expandovala rozptýlená stáda lesních druhů (srnec, jelen či prase). K rozvoji lesa došlo v následujícím období boreálu a v atlantiku nastal vrchol holocenního podnebí, tzv. klimatické optimum. Soulad parametrů, jakými bylo postglaciální oteplení a lidská schopnost reagovat na změny prostřednictvím výroby vhodných artefaktů, umožnila osídlení rozmanitého typu přírodních prostředí od mořských pobřeží až po velehory (Berglund – Larsson 1991; Ložek 2007; Vencl 2007). Převážná část mezolitických sídlišť se nacházela pod otevřeným nebem, osidlována však byla i přirozeně chráněná místa, skalní převisy atp. Typická je vazba sídlišť na hrany říčních teras a okraje jezerních ploch s propustným šterkopisčím podložím a všeobecně na ekotony přechodových zón s bohatou diverzitou potravních zdrojů a dobrým rozhledem po krajině (Horáček – Pokorný 2006). Základní adaptační trend mezolitického osídlení Evropy byl obdobný jako na Předním východě, tedy maximálně využít rozmanitých, ale stálých potravinových zdrojů dané oblasti. Totožný byl i dopad na strukturu společnosti. Rozčlenění do menších územně omezených komunit a určitý demografický růst uvnitř každé z nich. Doprovodným jevem populačního růstu a upevnění vazby k regionu jsou první skutečná pohřebiště, rozumíme tím mimo sídliště záměrně vyčleněná místa, kde byly vedle sebe ukládány desítky mrtvých, například Džebel Sahaba v Núbii (Svoboda 2000). Neméně významnou roli s jistotou hrála i přítomnost výchozů surovin vhodných pro výrobu štípané industrie (Oliva 2010). Mezolitici byli do značné míry schopni ovládnout vodní živel, dovedli úspěšně lovit jak ryby, tak i vodní ptáky, což mimo jiné dokládají data získaná z měření stabilního izotopu uhlíku v lidských kostech (Berglund – Larsson 1991). Rovněž z prostředí Čech existují analogy k využívání vodních ploch jakožto zdroje obživy. Z pozdně glaciálních a holocenních sedimentů zaniklého jezera Švarcenberk pochází nálezy

rybích šupin. Zároveň na jeho hladině rostla kotvice plovoucí, která je zdrojem jedlých a nutričně hodnotných ořechů a pro jejíž pěstování a sběr existují doklady v rámci celé Evropy (Horáček – Pokorný 2006). Ze suchozemských rostlin byly konzumovány plody lísky či maliníku, jejichž zuhelnatělá semena pochází z ohniště mezolitického stáří v písčivcovém převisu v Českém Švýcarsku (Pokorný 2003). Existenci osídlení mohou kromě ohniště naznačovat také koncentrace štípané industrie. Strukturu osídlení však dříve narušily mnohé faktory, především různé postdepoziciční procesy (např. Svoboda 1983; Vencl 2007).

Získání kamenné suroviny

...neznámý muž sáhl do koženého váčku, který mu splyval podél levé nohy, a v natažené dlani se mu ve svitu slunce zatřpytilo žlutavé kamenné jádro. Na první pohled Jarao dobře odhadl vysokou kvalitu nabízeného materiálu, ze kterého bude moci bez problémů vyrobit ještě řadu nástrojů, aniž by se mu při odbíjení kámen rozpadal pod rukama. Zároveň toto gesto jasně naznačilo, že dnešní náhlé setkání se obejde bez projevů zastrašování či dokonce fyzického kontaktu, kterému se chtěl Jarao od začátku vyhnout, protože podle stavby těla byl neznámý minimálně stejně zdatný jako on sám. Bez delšího váhání přijal nabízené jádro, na oplátku podal cizinci jednu z šedomodrých čepelek, které měl spolu s dalšími nezbytnými věcmi vždy při sobě a pomalu mu ustoupil z cesty, aby se mohl vydat zpět do svého tábořiště a pochlubit se nově nabytým majetkem. Během svého života se již několikrát setkal s tímto materiálem, dokonce byl na místě, kde jej bylo možno nalámat. Věděl tak, že jde o zdroj vzdálené několik dní svižného pochodu směrem k západu slunce a že se mu proto dostane od ostatních členů jeho skupiny náležitá pozornost.

Zmíněný kamenný materiál představuje křemenec typu Tušimice, pro který jsou charakteristické nažloutlé barevné odstíny tmelící hmoty a ostrohranná křemenná zrna o velikosti 0,1–0,2 mm, které při dopadu světla pod určitým úhlem způsobují intenzivní odlesky. Lasturnatý lom indikuje vynikající

štěpnost tušimického křemence (Příchystal 2009). Ve sledované oblasti Chrudimska jde sice o cizorodý materiál, zdroje křemence v okolí Kadaně leží od místa nálezu škrabadla ve vzdálenosti ca 175 km vzdušnou čarou, ale analýzy surovinové skladby souborů štípané industrie z různých regionů Čech dokládají široké povědomí o jeho povrchových výchozech. Výborná schopnost makroskopického určení „exotických“ kamenných surovin a přesná znalost místa jejich výskytu je zdokumentována například u australských domorodců. Jednotlivé výchozy rohovců jsou zde spojovány s různými mytickými předky a díky tomu jsou členy komunit značně ceněny a často se stávají předmětem směněného obchodu (Gould 1980). Sociální role směny popřípadě daru je jedním ze základních rysů tzv. primitivních společností. Jde o prostředek udržení bezkonfliktních vztahů na úrovni jednotlivců i celých skupin. Platí zde pravidlo – dary dělají přátele a odmítnutí daru znamená odmítnutí přátelství (Mauss 1954; Sahlin 1974). Útok na příslušníky jiné komunity byl podniknut většinou pouze za předpokladu, že napadená skupina či jednotlivec byly v nevýhodě. Jde o jev pozorovaný u skupin šimpanzů a předpokládaný u hominidů paleolitu. Vývoj techniky houdu oštěpem ve spojení s tzv. technikou lovu ze zálohy zhruba před 400 000 lety v podání *Homo heidelbergensis* způsobil zhoršení možnosti odhadu nepřátelských sil, protože početní přesila přestala být rozhodujícím faktorem převahy. Zmíněné vývojové změny jsou dokumentovány prostřednictvím archeologického výzkumu na staropaleolitické lokalitě Schöningen v severním Německu (Thieme 2005). Tento vývoj znamenal významný přelom v charakteru vzájemných mezi-skupinových vztahů. Prioritní se stala prevence konfliktů a rozvoj mechanismů k udržení přátelství, vzájemného sdílení a spolupráce (Raymond 2005).

Výroba nástroje

Bylo pozdní odpoledne, Jarao usedl k jednomu ze dvou ohnišť, která se v tábořišti nacházela. I přestože foukal svěží vítr, oheň hořel klidně, byl totiž kryt masivní kamennou skalkou, která zde vystupovala ze

země. Naproti tomu druhé ohniště umístěné uprostřed volného prostanství dnes zůstalo pro jistotu opuštěno. Poletující žhavý popílek a štiplavý kouř by mohl způsobit mnohé nepříjemnosti. Jarao zde nebyl sám, kolem ohniště sedělo ještě několik mužů, kteří se věnovali výrobě kamenných nástrojů a vzájemné konverzaci. Ostatní příslušníci komunity odpočívali po jídle, ještě před chvílí zde byl čilý ruch související s přípravou a následnou konzumací dnešního úlovku. Každodenní obstarávání potravy nebylo příliš časově náročné, okolní lesy byly plné zvěře a jedlých plodů a na nedaleké řece plné ryb se pravidelně slétávala hejna vodních ptáků. Zbývalo tak dostatek času na odpočinek, zábavu a výrobu různých předmětů z kamene, kosti či kůže. Jarao seděl v podřepu ve vzdálenosti asi dvou kroků od ohniště, vedle sebe měl připravené získané kamenné jádro, část jeleního parohu, který měl na obou koncích seříznutou obvodovou hranu, pádný dřevěný otloukač, několik různě velkých valounů a oblázků vybraných z koryta místní řeky a podložku tvořenou větším plochým kamenem. Měl tedy vše potřebné a mohl se pustit do práce. Nejdříve šoupavým pohybem plochého oblázku zabrousil hrany těžené části připraveného jádra. Poté ho seřezal mezi stehny, která měl chráněná kusem vydláhané kůže, na okraj připravené horní plochy přiložil na výšku orientovaný jelení paroh, do kterého patřičnou silou udeřil přichystaným dřevěným otloukačem. Tento postup několikrát opakoval, čímž získal krátké mírně prohnuté čepelky. Většinu čepelí se rozhodl uložit na bezpečném místě při stěně svého stanu pro pozdější použití. Zatím je složil na úhledný hromádku nedaleko místa, kde seděl. V ruce si nechal jen jednu z nich, tato čepel byla na svém konci zakřivená, a proto ji raději rovnou využije na zhotovení škrabky, která se bude hodit na úpravu kůže lesní zvěře, protože díky její malé velikosti se dostane i do těch nejmenších záhybů aniž by kůži poškodil. Nyní si na kolena položil plochou kamennou desku, na které jednou rukou přidržoval vybranou čepel, do druhé ruky si vzal protáhlý valoun a rychlými krátkými údery „vykouzl“ část materiálu na jedné z podélných stran čepelky, čímž vzniklo

zúžení obloukovitého tvaru. Úderem čepelky o hranu kamenné podložky v místě tohoto zúžení byla oddělena její zakřivená část. Pokračoval podbíjením ústěpů z nově vzniklé hlavice čepelky, podle potřeby při tom používal různé kamenné valouny a jelení paroh. Paroh, který při oddělování základních polotovarů plnil funkci úderníku, nyní pevně svíral v ruce a obratně ho využíval jako otloukače. Drobné i větší ústěpky dopadaly nedaleko od jeho nohou do prostoru před ohništěm. Tímto způsobem během poměrně krátké doby vytvořil požadovaný tvar upravované části. Zbývalo zkrátit konec čepelky tak, aby nástroj získal potřebnou délku blížící se velikosti nehtu na lovcově palci u ruky a bylo hotovo (**Obr. 3**). Zasazení a zasmolení nové škrabky do dřevěné rukojeti již nechá na zítra. Vytěžené jádro zahodil přes svoje levé rameno do míst mimo hlavní táborové dění, mezi hromady větších kostí a zbytků kamenného materiálu. Ještě do ohně sklepal ústěpy nažloutlé suroviny z kůže, kterou měl celou dobu přehozenou přes svá stehna, uložil si nově vyštípaný nástroj do koženého váčku, v němž nedlouho předtím opatroval kamenné jádro a spokojeně se zadíval do plápolajícího ohně.

Popis prostorového uspořádání lokality odpovídá situaci zaznamenané u moderních lovecko-sběračských komunit aljašských Eskymáků (Binford 1978) a zároveň je podložen výsledky archeologického výzkumu na mezolitické lokalitě Sarching, ležící v jižním Německu (Heinen 2005). Většina aktivit (příprava a konzumace potravy, výroba štípané industrie, společenská konverzace a hry) se odehrávala v prostoru kolem nebo nedaleko ohniště. Z několika současně existujících ohnišť uvnitř eskymáckých tábořišť byla s přihlédnutím k převládajícímu směru větru využívána vždy jen některá. Zjištění více koncentrací nálezů kolem propálených ploch tak nemusí představovat důsledek akumulace vyvolané opakovaným osídlením jedné polohy nebo prostorovými změnami uspořádání sídelního areálu, ale jen schopnost vhodné reagovat na povětrnostní podmínky. Z pohledu archeologie je charakter aktivit provozovaných v okolí ohnišť odvozen především z intenzity výskytu jednotlivých skupin

■ Obr. 4 Dátočina, autor D. Franzeová

artefaktů. Tato intenzita je, vedle působení archeologických transformací, zkusena případným uklízením sídelního areálu již v době jeho existence, což vede ke změně skutečných kvantitativních poměrů a k znesnadnění určení délky trvání osídlení na základě množství nálezů. Odklizení vyprodukovaného odpadu z okolí obydlí jeho vhozením do ohně či řeky je dodnes běžnou součástí života výrobců kamenných artefaktů (Hayden – Nelson 1981). I přesto umožňuje rozložení výrobního odpadu za ideálních podmínek rekonstruovat polohu člověka, který tento odpad vyprodukoval. Nálezová situace na zmíněné lokalitě Sarching dokládá výrobu ve vzdálenosti 1–1,5 m od ohniště. Zásadní při tom je skutečnost, že v případě štípaní kamenných nástrojů sedící osobou dopadají úlomky materiálu do vzdálenosti zhruba 20 cm před nebo vedle výrobcových nohou, zatímco větší kusy nevhodného suroviny jsou odhazovány mimo hlavní komunikační plochy, tak aby nevadily při pohybu po tábořišti. Pokud jde o skladování nástrojů, v úvahu přichází především místa, kde nehrozí jejich poškození v důsledku každodenních činností (např. při stěnách obydlí). U všech společností na různém stupni vývoje při tom platí, že stupeň zabezpečení uskladněných předmětů odpovídá „vácnosti“ materiálu, která vyplývá z jeho dostupnosti a všeobecné rozšířenosti. Co se týče technologie výroby, jako polotovary pro výrobu štípaných nástrojů převládají v mezolitu čepelky odrážené z malých jednopodstavových jader. Z nich byly následně vyráběny různé retušované nástroje a především geometrické mikrolity sloužící jako

1 cm

■ Obr. 3 Foto nehtovitěho škrabadla, autor M. Moravcová

lovecké projektily nebo jako součásti celé škály složených nástrojů. Méně často byly využívány úštěpy odrážené převážně tvrdým otloukačem, kterým byl zároveň formován povrch neopracované suroviny do podoby těženého jádra, což vyžadovalo odstranění surovinné kůry, a přípravu úderové a těžební plochy (Heinen 2005; Oliva 2005). Vedle výroby kamenných nástrojů a předmětů denní potřeby, byla část dne věnována odpočinku, různým společenským aktivitám či individuálním uměleckým projevům. Studie žijících lovecko-sběračských populací dokládají jejich schopnost maximálně využívat okolní přírodní zdroje a minimalizovat tak čas potřebný k obstarání potravy (Sahlins 1974).

Ztráta nástroje

Druhého dne ráno stál Jarao před svým stanem a líně pozoroval dění v tábořišti. Většina obyvatel sídliště postávala okolo ohně, jenž příjemně hřál v ranním chladu, a věnovala se pojídání zbylých zásob lesních plodů. Jarao si také nabral hrst lískových oříšků, které rychle schruppal, protože na něho již čekali dva z jeho vrstevníků, aby se společně vydali na dnešní lov. Vybaveni nezbytnými luky a šípy zamířili směrem k blízké zátočině, kde jak doufali, uloví několik vodních ptáků. Po pár minutách pochodu dorazili na místo, kde v úkrytu křovisek a rákosu vyčkávali na ranní hemžení ptactva. Jarao seděl tiše, dobře věděl, že sebemenší zvuk je vodní hladinou až nebezpečně zesílen, jen chvílemi si čekání krátí ostřením hrotů šípů. Najednou se ozvalo mávání křídel nejméně desítky divokých kachen, které s jemným šplouchnutím přistály na hladině nedaleko číhajících lovců. Nebylo již na co čekat, vzduch prořízlo svištění tří šípů. Dva z nich zasáhly svůj cíl, zbylé kachny se s hlasitým kejháním rozlétly do všech stran a zmizely nad vrcholky stromů. Lovci vylezli ze svého úkrytu, aby si „vyzvedli“ dnešní úlovek, protože voda zde sahala sotva do pasu, nečinilo jim to větší problémy. Zanedlouho stáli opět na břehu i s párem kachen. Ještě sebrali luky pohozené opodál a vydali se směrem k tábořišti. Jen malé škrabadlo zůstalo ležet v písku nedaleko dnešního úkrytu.

Prokazatelné používání luku patří, vedle rozvoje techniky rybolovu, k základním znakům subsistenční strategie mezolitu. Luk umožňoval efektivní lov vodního ptactva, menší a pravděpodobně i vysoké lesní zvěře, tedy živočišných společenstev, která se v mírném klimatickém pásmu rozšířila na konci pleistocénu a v průběhu holocénu. Jedná se o typický případ, kdy člověk reaguje na změny přírodního prostředí vytvořením nebo rozvojem určitého artefaktu.

Závěr

Interpretace archeologických kontextů, které představují pozůstatek lovecko-sběračského osídlení Čech, není vzhledem k torzovitosti pramenů zcela snadná. Jednu z možností rekonstrukce života v mezolitu představuje využití analogií nebo modelů odvozených z etnoarcheologických pozorování žijících předneolitických společností. Právě tato data byla využita pro vysvětlení mechanismů získání použité kamenné suroviny, prostorového uspořádání sídliště a subsistenční strategie střední doby kamenné. Neméně důležité je využití výsledků environmentálních analýz pro rekonstrukci podoby tehdejší krajiny a výsledků experimentální archeologie, která naznačuje způsob výroby a použití artefaktů, v tomto případě kamenného škrabadla. Byla zde nastíněna jedna z variant existence vybraného kamenného artefaktu, okolnosti jeho vzniku, užití a zániku. Smyšlená postava lovce Jaraa a forma jakou byl článek napsán, reprezentuje snahu vidět za dnes „mrtvými“ artefakty živého člověka minulosti, což by měla všeobecně být základní motivace archeologického bádání.

Použitá literatura

Berglund, B. E. – Larsson, L. 1991: The Late Mesolithic Landscape, *Ecological Bulletins* 41, 65–68.
Binford, L. 1978: Dimensional analysis of behavior and site structure: learning from an Eskimo hunting stand, *American Antiquity* 43/3, 330–361.
Gould, R. A. 1980: *Living archaeology*. London – New York – New Rochelle – Melbourne – Sydney.
Hayden, B. – Nelson, M. 1981: The use of chipped lithic material in the contemporary Maya highland, *American Antiquity* 46/4, 885–898.
Heinen, M. 2005: Sarching '83 und '89/90. Untersuchungen zum Spätpaläolithikum

und Frühmesolithikum in Südostdeutschland. Kerpen – Loogh.
Horáček, I. – Pokorný, P. 2006: Přírodní kontext nejstaršího osídlení jižních Čech. In: S. Vencel (ed.), *Nejstarší osídlení jižních Čech*, Praha, 325–343.
Ložek, V. 2007: *Zrcadlo minulosti. Česká a slovenská krajina v kvartéru*. Praha.
Mauss, M. 1954: *The Gift. Forms and functions of exchange in archaic societies*. London.
Oliva, M. 2005: *Civilizace moravského paleolitu a mezolitu*. Brno.
Oliva, M. 2010: *Pravěké hornictví v Krumlovském lese. Vznik a vývoj industriálně – sakrální krajiny na jižní Moravě*. *Anthropos* N. S. 24. Brno.
Pokorný, P. 2003: Rostlinné makrozbytky. In: J. Svoboda (ed.), *Mezolit severních Čech. Komplexní výzkum skalních převisů na Českolipsku a Děčínsku*, 1998–2003. *Dolnověstonické studie* sv. 9, Brno, 272–273.
Příchystal A. 2009: *Kamenné suroviny v pravěku východní části střední Evropy*. Brno.
Raymond, C. K. 2005: The evolution of lethal intergroup violence, *Proceedings of the National Academy of Science (USA)* 102/43, 15294–15298.
Sahlins, M. 1974: *Stone Age Economics*. London.
Svoboda, J. 1983: Mesolithic dwelling structures in the rockshelter Heřmánky I, North Bohemia, *Anthropologie* 21/2, 139–168.
Svoboda, J. 2000: Paleolit a mezolit: Lovecko-sběračská společnost a její proměny. In: J. Malina (ed.): *Panoráma biologické a sociokulturní antropologie: Modulové učební texty pro studenty antropologie a „přidružených“ oborů*, Brno, 9–88.
Thieme, H. 2005: The Lower Palaeolithic art of hunting: the case of Schöningen 13 II – 4, Lower Saxony, Germany. In: C. Gamble – M. Porr (eds.), *The Hominid Individual in Context: Archaeological investigations of Lower and Middle Palaeolithic landscapes, locales and artefacts*, London, 115–132.
Vencel, S. 2007: *Mezolit*. In: S. Vencel (ed.), *Archeologie pravěkých Čech 2. Paleolit a mezolit*, Praha, 124–148.

Summary

This article is focus on an endscraper made from quartzite of Tušimice type, which was found in 2009 at the bank of Seč dam (Seč district). The endscraper dated to the Mesolithic period is a linking element of a fictional story, by which are described different aspects of life of Middle Stone Age hunter – gatherers societies. Described situations are supported by the concrete archaeological and ethnoarchaeological observation, environmental data or by the results of archaeological experiments. Firstly, outcomes of environmental analyses have served for reconstruction of past landscape. Secondly, ethnoarchaeological studies have used to explain obtaining of stone raw material, spatial arrangement of settlement and human subsistence strategy. Finally, results of archaeological experiments have suggested a way of production and use of stone endscraper. The article shows one of existence variants of selected stone artifact, circumstances of its creation, use and extinction. Chosen written form represents an effort to see beyond the „dead“ artifacts a living human of past.